

Snell: Vörmöndalgs (Rikens)

1901. Oct. 8.

1901. Oct. 8.

1656 45 46
 46 július 23. n.

Bírálatra kiadom:

g^z: Barcsi Gusztáv

" Székely Zoltán

professzor uraknak

Hozzájárulok
 Székely Zoltán

Debrecen 1946 július 23.

sz. / Kmm
 e.v. prodikán

Iudori értékesítés a magánjog
köréből.

A személyiség vételeme.

Tota: Paller Lándor

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a series of connected loops and curves.

Handwritten text, possibly a date or reference number, appearing as a series of connected loops and curves.

A 2417

I.

Jogéletünk számtalan esetben vet felszínre olyan jelenségeket, amelyek bonyolult voltuknál fogva magukon hordják a megoldhatatlanság, vagy a problemszerűség jegyét. Ezek részben megoldást nyerhetnek, részben pedig maradnak továbbra is a jogélet clair-obscur labirintjának ismeretlen s feldolgozatlan problema-tömegének. Az újabb jogfejlődés természetesen számos olyan problema után tett pontot azáltal, hogy a tételes szabályozás körébe vonta, indítatva az élet praktikus követelményeitől - amelyek eddig megoldhatatlanoknak látszottak s csupán a tisztán doktrinár szempontokat hagyta meg a további kutatás számára.-

A személyiség védelme is olyan fogalomkör, amelyben olyan alanyi magánjogok oltalmáról van szó, amelyek a jogfejlődés legújabb idejéig, tehát még ma sincsenek egységesen és intézményesen szabályozva jogunkban - éppen problematikus voltuknál fogva - s legfeljebb büntető és közigazgatási jogunk gondoskodott egyes személyjogok védelméről, nem hagyva a magánjog számára mást, mint azt a lehetőséget, hogy a személyiségnek a testiekre vonatkozó sérelmeit kár-

térítési kötelmekként kezelheti. A személyiség védelmének intézményes kiépítéséhez azonban a legújabb jogfejlődés örvendetes előrehaladást mutat s a szokás és egyes pozitív törvények arra engednek következtetni, hogy a személyiségi jogok védelme hovatöbb teljes polgárjogot nyer a magánjog birodalmában.

A személyiség mint magánjogi fogalom jelenti a természetes személynek jogi szempontból azt a tulajdonságot, kvalitást, amelyet a jogrend ad s amely azt a lehetőséget biztosítja a személy számára, hogy a rendezett életviszonyokból származó jogoknak és kötelezettségeknek alanya lehet, tehát jogalanyiség. Ámbár a két fogalom közé még sem tehetünk felelősség nélkül egyenlőségi jelet, mert köztük bizonyos különbségek fedezhetők fel. Minden élve született ember ugyanis személy s általában személy alatt jogalanyt értünk, de ismer a jog az embereken kívül is jogalanyt, de ezek is az emberi célok érdekében létrejött tényezők: a jogi személyek. Jogi személynek is van jogalanyiséga s ha a jogalanyiség és személyiség egyenlő fogalmak, úgy beszélhetünk a jogi személyek személyiségéről is. Bár sokkal megfelelőbb a személyiség kifejezést csak a természetes személyre, az emberre alkalmazni, miután a személyiség olyan fogalom, amelyhez úgy jutottunk el, hogy a jogélet logikai kényszerűsége absztrakció útján a rendezett jogviszo-

nyok jogaihoz és kötelezettségeihez alanyt, centrális pontot keresett, hogy legyen mihez vonatkoztatni a jogokat és kötelezettségeket. A jogi személyek pedig érthetőleg nem lehetnek minden olyan jogviszony alanyai, amelyek a természetes személyek lehetnek, különösen pedig olyan jogviszonyból vannak kizárva a jogi személyek, amelyhez a természetes személy tulajdonsága feltételezettek. /: Testi épséghez való jog: /

A személyiség csak fogalmilag létező valami, ami nem látható, nem érzékelhető jelenség, hanem csupán jogi hatásaiban észlelhető s amely első feltételét képezi minden további képességnek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy egy személy in concreto is alanya lehessen jogoknak és kötelezettségeknek. Ilyen a jogképesség, amely a személyiségből folyó lehetőséget jelenti konkrét jogi hatások előidézéséhez. A jogképesség mint ilyen, a személyiség tartalmát teszi ki, amihez járul még a cselekvési képesség. A személyiség tartalma ekként mint kettős jelenség észlelhető. Természetes azonban, hogy a személyiségnek ez a kettős tartalmi jelentkezése csak mint alaki tartalom állhat meg, mert hiszen a személyiségnek, mint absztrakt fogalomnak a teljes tartalmi felsorolása, az alája eső jogositványoknak a kimerítő leírása, vagyis a személyiség tartalmának anyagi meghatáro-

zása:csaknem lehetetlen.

A jogképesség a személyiség lényegéhez tartozik,de az már nem követelmény,hogy a jogképesség minden embernél - annál a normánál fogva,hogy a törvény előtt minden ember egyforma,főleg a magánjogban - egyforma terjedelmű legyen,mert a jogi és társadalmi jelenségek az egyes emberek jogképességére motiváló hatással vannak,azt tágitják,vagy korlátok közé szorítják.

A jogképesség mellett tartalmát képezi a személyiségnek - de nem feltétlenül - a cselekvési képesség is?Nem egy a jogképességgel,aki cselekvőképés,az jogképes is egyuttal,de aki jogképes,az nem feltétlenül cselekvőképés is.

A személyiségnek nem integráns része,hiányozhatik teljesen,vagy részben,amikor a hiányról a jogrend gondoskodik.

A személyiség mint fentebb láttuk,abstrakt középpontja minden magánjognak,megszerzésének kezdőpontja a bevégzett születés,amelyhez jogunk az életképesen való születést,nem csupán az elveszületést követeli meg.Miután az embernek ivadéka csak ember lehet,ennélfogva monstrumok,prodigiumok nincsenek,s jogunk eltérőleg a régi jogoktól,az emberi formát sem kívánja meg.A méhmagzat még nem személy,portio mulieris az anyatest egy része s így

- 2 -

természetes személy sem lehet s személyiséget hozzáfűzni lehetetlen. De azon védelem folytán, hogy élve fog megszületni, bizonyos jogok rezerváltak számára s így feltételes jogszerzés alanya lehet. Ez a "nasciturus pro iam nato habetur, quoties de commodis eius agitur"-elve, amely a római jog klasszikus tétele volt, s amelyet minden modern jogrendszer is átvett.

Minden olyan képesség, qualitas amit a jogrend a születéssel az embernek megad, a halállal együtt megszűnik. A személyiség, amelynek keletkezési kezdőpontja a születés, a halállal szűnik meg. Holt embernek nincsenek joga, nem lehetnek, mert nem személy, -dolog-mert nincs személyisége. Csakis a természetes halál szünteti meg a személyiséget s a mi jogunk a polgári halált nem ismeri. Utóbbi a francia s orosz jogokban ismert jogintézmény s így ott a halálra ítélt után annak még életében fontos jogi konzekvenciák fűződhetnek polgári halálához, öröklés nyílt meg vagyonára, családi és vagyoni viszonyai megszűntek még a kivégzés előtt. Nálunk természetesen, mint már kiemelttem, csak a természetes halál involválja ezeket a jogi hatásokat s miután a halál tényéhez igen fontos következmények fűződhetnek, annak pontos bizonyítását adott esetben jogunk feltétlenül kívánja.

A személyiség fogalma, mint az eddigiekből kitűnik, meglehetősen tág fogalom. Magába foglalja mindazokat a jogokat, amelyek a természetes személyt - vagy ha jogi személyről van szó, annak valamelyik formáját - megillettek.

A személyiség tág fogalom annál is inkább, mert az alája tartozó jogositványokat kimerítően felsorolni: meddő kísérlet volna. Amiként a tulajdonosnak a jogrend által jogkörét kimerítően felsorolni nem lehet s amiként az egyén polgári szabadságát sem tudjuk élesen körülhatárolni, úgy az egyén személyiségét taxatív felsorolással tartalmilag kimeríteni lehetetlen. Éppen ennek tudható be a magánjogoknak az a fogyatékosága, hogy a személyiség védelme - mint már a bevezető sorokban is reá mutattam - nincs még mai napig sem tökéletesen, intézményesen kiépítve. Vannak azonban jogrendszerek, ahol e fogyatékoság felismerése elsőrangú fontossággal bír; pl. a svájci magánjog, ahol grandiozus kísérlet volt az új polgári törvénykönyvben a személyiség oltalmára hozott rendelkezések intézményes egységbe foglalása. Nálunk is történtek kísérletek, de eddig a rész törvényeken, a büntetőjog rendelkezésein, valamint a szakszájogon kívül, sajnos, nincs egységesen kiépített személyjogi védelmünk. A magánjogi kodex-tervezetek elsőrangú kérdésként foglalkoztak mindig a személyi-

- 7 -

ség védelmével - főleg az első kettő - s a mi második tervezetünk, épen a svájci polgári törvénykönyv hatása alatt fokozott oltalmat nyújtott volna az immateriaális javaknak, amelyeknek a taxativ felsorolását, az első tervezettel ellentétben, de a svájci törvénykönyvvel egyezően és Meszlény Artur idevonatkozó irodalmi munkásságának hatása alatt, került s helyette az elvi körülírást részesíti előnyben. Nagyon helyesen, mert az immateriális javaknak, vagyis a személyjogi jogosítványoknak a le nem zárható sorát a fejlődő élet mindig új- és új esetekkel szaporítja.

Személy-jogokat, immateriális javakat említettem, mint új fogalmakat. Miben különböznek már most a személyjogok a személyiség alá eső jogosítványoktól, vagy mi választja el az utóbbi fogalmaktól az eszmei, vagy immateriális javakat? Vagy mint új kérdés, mit értünk az egyén nem-vagyonai érdekei alatt? A személyiség fogalmából kell a feleletet megkonstruálni, mert a személyiség a tágabb fogalom s miután ugyanis olyan fogalmakat jelöltem meg, amelyek a személyiség alá subsummálhatók és amelyeknek logikai előfeltétele a személyiség. A személyiség itt azoknak a jogosítványoknak a summázata, az az egységes alanyi alapjog, amely valamennyi alanyi alapjogot áthat s nemcsak a magán, hanem a közjogokat is,

nemcsak a vagyoni, hanem a személyjogokat is szakadatlanul kíséri és fenntartja. /:BozókyA.:/ Amikor tehát a személyjogokat, az eszmei javakat említem, továbbá amikor a nem-vagyoni érdekről és kárról, ezeknek az oltalmáról s megtérítéséről van szó: akkor tulajdonképpen a személyiség tartalmát anyagilag körülhatároló elvi körülírást adom s a személyiségnek az oltalmáról, a személyiséggel szoros kapcsolatban álló, tehát a személyiség általános jogosítványaitól elkülönült személyjogoknak, a személyiségnek integráns részét tevő eszmei javaknak, nem-vagyoni érdekeknek a védelmét értem. Tehát különbséget kell tennünk a személyiség általános joga és a személyiségből levezethető személyjogok, mint legsajátszerűbb magánjogok között. A személyjogok abszolút jogok, amelyek bárkivel szemben, aki az egyén uralmi körébe illetéktelenül s jogtalanul beleavatkozik, érvényesíthető. Azonban vannak még más abszolút jogok is s a differencia specifika az a momentum lesz, hogy a személyjogok az anyagtól függetlenül, az általános jogrend által biztosított igényvel követelhetik a személyiség és jogalanyiség feltétlen elismerését.

Amikor tehát a személyiség védelméről, személyjogok oltalmáról van szó, önként is olyan javakat értünk, amelyek függetlenek s kiesnek a vagyoni jog köréből, anélkül bár, hogy ezt az elválasztó is-

mérvet, amely a vagyoni jogok és személyi jogok között nyilvánvalóan fennáll: megtudnánk nevezni. Meszlény "Személyi jog és vagyoni jog az új polgári perrendtartásban" című értekezésében azt a jogi és társadalmi célt jelöli meg ratio classificationisnak, amelynek a szempontjából a jogosítványok valamely személyhez fűződnek. Általában a terminológia idevonatkozó részei nagyon ingadozóak a jogi irodalomban - s ezt Fazekas O. - "Az eszmei javak oltalma..." stb. című művében erőlyesen leszögezi s a személyiség fogalma mind a mai napig a vitás kérdéseknek egész sorát hordja magában, különösen a védelem szempontjából. Általában két felfogás állapítható meg s mindkét felfogás a modern magánjogi elméleteknek a személyiség fogalmáról felállított tételeihez vezethetők vissza.

A modern magánjog ugyanis, amikor a személyiség jogi teoriáját felállítja, abból a feltevésből indul ki, hogy a személyiséget oltalmazó jogszabályok összességének megfelel egy állandó, szubjektív jogállapot, amely a sértetlenség eseteiben is fennáll. /:per analogiam: van tulajdonjogom akkor is, ha azt nem sérti meg senki sem. Meszlény megállapítása a "Személyiség védelme..." stb. című értekezésében: /E most változott elméletnek a folyományaként alakult ki az előbb említett kétféle felfogás, az egyik szerint /:Gierke: / a személyiségi jog egy egyetlen, egységes alanyi alap

jog, egy általános forma, amelyből az egyes alanyi személyjogok kiválnak. A másik nézet szerint csak egyes személyi jogosítványok volnának, vagyis a magát jogvédelmi burokkal körülvevő általános személyiséget felbontja egyes jogosítványokra, érdekekre és követeli ezek számára a jogvédelmet. Első tervezetének volt ez az álláspontja, de a második tervezet már szakít ezzel a felfogással s a személyiség jogát nemcsak közvetve, mint az első tervezet, az egyes jogvédelmi eszközök megjelölése révén, hanem közvetlenül és kifejezetten ismeri el. Ámbár az a vita, hogy a személyiség egyetlen egységes alapjognak tekintendő-e, amelyből egyes jogosítványok válnak ki s nyernek jogvédelmet, avagy csak egyes jogosítványok, immateriális érdekek léteznek, mint önálló jelenségek s nyernek oltalmat: az teljesen doktrinár érdekű s a lényeg a jogvédelem szempontjából csak az, hogy legyen tárgyi jogszabály, amely az immateriális érdekeket, még pedig azokat, amelyeket a jogrend, a társadalmi és erkölcsi rend megvédelmezendőeknek tart: oltalmazza is.

Az eszmei javak, vagy immateriális javak védelme mint ilyen kifejezés, meglehetősen új fogalmat jelent újabb jogi irodalmunkban, de lényegében nem más, mint a személyiség védelme. Nem technikai értelemben vett javakról van itt szó, mert ezek nem önálló részei a külső természetnek, nem tárgyai a for-

galomnak, csupán a társadalmi rend által biztosított lehetőségek, kiváltságok, tulajdonságok, megjelölések, minő a jó hírnév, a név maga, a házjog", /: Meszlény i. m.:/ stb. Újabb magánjogi felfogásunk, kezdve a második tervezettől, korszakalkotó haladást mutat fel a személyiség védelmének a terén, az egyén személyiségéből fakadó érdekeket kifejezetten a személyiség jogositványai közé illeszti. Igyekszik egy olyan jogvédelmi légkört teremteni, amely oltalmat nyújt minden olyan érdeknek, amelyet a jogrend és társadalmi etika védelemre méltónak talál. S. így jutottunk el a személyiség védelme körében az eszmei javak oltalmához, áttörve eddigi magánjogunk határtalan materializmusát a jogi és erkölcsi idealizmus uralomra jutásával.

Eddig megállapítottuk általánosságban, hogy mi a személyiség, mit értünk személyiség védelme alatt, most pedig vizsgáljuk meg részletesebben, hogy a személyiségnek tulajdonképpen milyen jogositványi oltalmáról van szó, milyen azoknak a jogi felépítettségük, állanak-e rájuk is azok a megállapítások, amelyeket a személyiségre, annak keletkezésére, megszűnésére nyertünk.

Tulajdonképpen azokról az eszmei javakról van szó, amelyek a legszorosabban állanak az egyéni összeköttetésben. Azokról a nem-vagyoni jogokról, amelyek

a feltétlen rendelkezési szabadság igényét hordják magukon, olyan immateriális érdekekről, amely érdekek minden embernek fältett kincsei, mint a szabadság, jó hírnév, becsület, testi épség stb., tehát a legszemélyesebb jogokról, amelyek alanyukkal együtt keletkeznek és szűnnek meg. Szó van továbbá azokról az immateriális érdekekről, amelyek szintén az egyéniség elválaszthatatlan részét képezik, mint az eszme, a gondolat, amelyek bár bizonyos külső jelenségekben objektivizálva jelentkeznek, mégis a személyiség integráns részei. Ilyen pl. az egyén egyik abszolút jégvédelmet igénylő tilalom-jog jellegű jogositványa, a szerzői jog.

Keletkezésükre nézve áll az a szabály, amit a személyiségre nézve mondtunk, a természetes személy születése, egyuttal az immateriális érdekek keletkezési kezdőpontja is. Bár vannak egyes személyjogok, amelyek későbbi eredetűek, amelyeket a jogrend csak később biztosít az egyén számára, akár közvetlenül a pozitív jog által, /:elsajátítás:/ akár pedig mások ténykedése útján /:adományozás:/, vagy a szerző alany saját akaratából folyó cselekmény által /:alkotás:/. Miután a szóbanforgó személyjogok, eszmei javak a "legszemélyesebb" jelleget viselik magukon, azoknak átruházása is lehetetlen, kivétel azonban itt is van, amennyiben egyik-másik, amelyik arra alkalmas

átruházható, nem ugyan egymagában, hanem más jogokkal kapcsolatban, amelyekről függésbe hozatott./:Szerzői jog, kiadói jog, stb.:/

Megszűnésükre nézve szintén állanak azok a szabályok, amelyek a személyiség megszűnésére. Miután a jogok, s így a személyi jogok is alanyt tételeznek fel, a személyiség s így a jogalanyiség megszűntével a hozzájuk fűződő személyjogok is elenyésznek. Kivételek itt is vannak, mert van olyan személyjog, mely átörökhethető/:szerzői jog:/, amely tuléli az alanyt /:szerzőjog, szabadalmi jog:/, de vannak olyanok is, amelyek előbb megszűnnek mint az alany/:valamely telekhez fűződő személyjog elvész a telek elenyészésével:/.Végül a feltételelesen nyert személyjogok megszűnnek a meghatározott idő lejártával.

II.

Mielőtt az egyes kiemelkedő személyjogok tárgyalásába bocsájtkoznám, a személyiség védelme kialakulásának rövid történeti ismertetését adom.

Ha vizsgáljuk az egyes magánjogi irodalmakat s ha tárgyilagos szemléletet akarunk nyerni azokból, úgy könyörtelenül meg kell állapítani, hogy a jogtörténet rendjén kialakult egyes magánjogi rendszerek a legridegebb anyagiasság jellegét viselik magukon. A magánjogot elsősorban vagyonjognak tekintették s

minden mást ami nem vagyongog csak annyiban vonták oda, amennyiben "Vermögenrech" volt, ami az egyén saját érdekeiben gyakorolható hatalmát jelentette. Még újabban is voltak s vannak ennek az elvnek képviselői, mint pl. R. Sohm, akinek azonban régebbi elődjeivel együtt ezt a rideg materialisztikus, öncélú s minden logikát nélkülöző elveit nem fogadhatjuk el. S a mai modern alapokon nyugvó magánjogi rendszerek sem fogadták el seholsem, sőt ellenkezőleg, felismerve azt a háborító tény, hogy a materialisztikus magánjogrendnek az egyén legdrágább javait, féltve őrzött kincseit, legszemélyesebb jogait s társadalmi és erkölcsi tisztánlátás nélkülözésével sárba tapossák, semmibe sem veszik, értékelve az eszmei javak felbecsülhetetlen értékeit s méltányolva az anyagi javaknál való elsőbbségét: fokozottabb otalmat akarnak biztosítani a személyiség számára. Helyes felismerése az eszmei javak értékének, amelyek kétségtelenül magasabbrendű és egyetemesebb nemzetgazdasági és kulturális tényezőket képviselnek, mint az anyagi javak. Élesen mutat rá e tényre L. Menger "Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen" című munkájában, pregnánsan domborítva ki azt az igazságot, hogy az eszmei javak tekintetében nyer elsősorban a jogrend előtti egyenlőség érvényt,

míg az anyagi javak tekintetében ezt kevésbé állíthatjuk.

A személyiség védelme visszanyulik az ó-korba, természetesen nem olyan formájában, ahogy azt a modern jogokból ismerjük. A római jog a személyi javaknak olyan fokozott oltalmát biztosította, amilyent csak egy modern, idealisztikus magánjogi rendszertől várnánk. A praetor keresetet adott annak, akit más jogsértő szándékkal, tehát jogellenes cselekménnyel megsért. Ez volt az "actio iniuriarum aestimatoria" nevű kereset, amely megillette a római polgárt akkor is, ha a jogsérelem nem pozitív alakban jelentkezett, hanem valaki jogának a semmibe vételével is. Lehetett élőszóval is: gúny, szidás, rágalmazás, stb., verbal-iniuria: /és testtel is elkövetni/: ütlegelés, bepiskolás, stb. real-iniuria: /. Elkövethető továbbá nem csak a sértett személyén direkte, hanem közvetve is.

A római jog személyi javak feletti oltalmára részletesen nem térek ki, csupán azt emelem még ki, hogy dicséret illeti az egyébként is minta-jogot e szociális és ideális felfogásáért.

A később kialakult jogrendszerekben is találunk több-kevesebb vonatkozást a személyiség védelmére, azonban ezek még mind kezdetleges formák s élénken tárják elénk a kor tükörképét. A minket leg-

jobban érdeklő, tehát a mi magyar jogunkban is első-sorban a nemes ember nyert védelmet, a törvény előtt nem minden polgár birt egyforma jogokkal. Régi jogunk a "birságos bántalmak" rendszerével védte az egyént - de itt is, ismétlem: csak vagy főleg a nemes ember - erkölcsi érdekeinek fontosabb eseteit. Ismerjük a "nagyobb hatalmaskodás"/:actus maioris potentiae:/, a "kisebb hatalmaskodás"/:actus minoris potentiae:/ eseteit, majd későbbről a zaklatásból indított per/:poena talionis:/, a levéltitok megsértése/:missiles litteras; 1723:LIX.tc.:/, a név jogát/:1723:XLVI.tc.:/.

Milyen nagy haladásnak tekinthető tehát mai jogunk, amely bár még mindig nem intézményesen védi a személyiség jogait, ahhoz a jogrendszerhez képest, amely még 1880-ban is "de poena maioris et minoris potentiae" ítélkezett.

A többi külföldi jogrendszerekben is kimutathatók azok a törekvések, amelyek az egyént ért sérelmek büntetőjogi következménye mellett magánjogi kártérítést is állapítanak meg, azonban még mindig magukon viselik - mintegy atavisztikus visszaütés beteg szimptomáit - a vagyon, - a pénzgazdaság - jellegű érdekeket szolgáló s az eszmei, ideális értékek világától teljesen idegen intézmény jeleit. Az angol, a német, a francia jogokban s általában min-

denütt, ahol a jogélet nem a mult hagyományaihoz való indokolatlan ragaszkodást, az idegen jogok szolgai utánzását jelenti, - eltekintve az ideális kölcsönzést - ott tapasztalható, hogy a jogvédelem igyekszik kiterjeszteni uralmát az életnyilvánulások olyan mezőire is, amelyek az immateriális érdekek szférájába esnek s amelyek eddig a szabályozás köréből kiestek. Így pl. szakít a régi, elavult felfogással a francia jog, amikor a "domage moral" fogalmát alkalmazza az anyagi kártérítés mellett elégtételként. Meglehetősen liberális és tág alkalmazási lehetősége van, amennyiben minden kárt, tehát a nem-vagyont is szabályozás alá veszi Európa egyik legrégebbi magánjogi kodexe a Code civile. Az angol jog, ugyancsak a mult hibáin okulva a magánjogi delictumoknak egész sorát fejlesztette ki. Szintugy a többi jogokban is, de csak az újabb jogfejlődés eredményeképp s eléggé hézagosan és az élet gyors fejlődésétől lemaradva még mindig nem intézményesen. Ez alól kivételt képez Svájc új polgári törvénykönyve, amely a személyiség jogositványainak széles körét vonja oltalma alá.

A mi jogunkban is, részint külföldi hatásra, részint a fejlődő életkörülmények követeléseitől indítva, kimutathatók azok a törekvések, három magánjogi kodex-tervezet, számtalan irodalmi sürgetés - amelyek mint elsőrangú s nagyfontosságú alapköve-

telményt állítják a jövőendő jogalkotás homlokterébe, az egyénnek forgalmi értékben ki nem fejezhető, de kulturális, társadalmi s nemzeti szempontból értékes javainak a jogrend által nyújtandó oltalmat.

III.

E szűk történeti áttekintés után lássuk sorjában azokat a személyjogokat, amelyek a jelen jogéleti vizsgálódások középpontjában állanak, amelyeknek az intézményes védelmét az újabb törekvések célozzák.

De vajjon egyáltalában felsorolhatók-e azok részletesen, hiszen immateriális érdekekről van szó, a személyiség tartalmi felsorolásáról? A személyiségről pedig már fentebb megállapítottuk, hogy tartalmát taxative felsorolni szinte lehetetlen. Szoktak bizonyos kategóriákat felsorolni, sőt egyesek a személyiségi jogok taxatív felsorolását is adják, azonban azt talán mondanunk sem kell, hogy önkényesek s legfeljebb annyiban állják meg helyüket, amennyiben a tételes jogok vagy egyes pozitív szabályok alapján történtek. Magánjogi kodex-tervezeteinkben is bizonyos körülhatárolását tapasztalhatjuk az egyes immateriális érdekeknek, jól-rosszul s számtalan jogvitákra adott alkalmat az egyébként is kényes kérdés legújabb, harmadik kodex-tervezetünk/1938/a személyi-

ség jogát három szakaszban intézi el/:107,109.paragrafusok;továbbá elszórtan találunk az immateriális érdekekre vonatkozólag is szakaszokat;igy a "kártérítés" cím alatt az 1114.paragrafusban a nem-vagyoni kár megtérítésének a lehetőségét fixirozza,továbbá a "Személy ellen irányuló tiltott cselekmények" cím alatt az 1725.-1730.paragrafusokban találunk idevonatkozó helyeket:/ .Rövidesen foglalkozik a személyiséggel és védelmével annál is inkább,mert miután a személyiség egységes védelme a második tervezet kudarca következtében nem valósult meg,szükségessé vált az egyes,még nem védett személyjogoknak résztörvényekben való szabályozása s így az új tervezet a kérdést részletesen nem tárgyalja.A második tervezet elég részletesen foglalkozik a személyiség védelmével,különböző címek alatt tárgyalja a nem-vagyoni javak oltalmát.Személyiség,névviselési jog /:22.paragrafus:/,nem-vagyoni kár/:855.paragrafus:/, egészség,szabadság/:1477.par.:/, jogvéde érdek /:1458.,1486.paragrafusok:/címek alatt foglalkozik a kérdéssel és előrehaladottabb álláspontot foglal el,mint az előző tervezet,mely a "személyiség védelme"cím alatt az oltalmazandó egyes immateriális jogokat taxative felsorolja,e felsorolásban a következő jogokról van szó:szabadsághoz,testi épséghez, egészséghez,beccülethez,névhez,képmáshoz,levéltitokhoz való jog,amelyekhez járul még a törvényes le-

származási jog. A második tervezetnek életrevalóbb a tendenciája, mert az immateriális javaknak - amelyeknek a kimerítő felsorolása, ismétlem, körülményes elvi körülírását adja s így mód kínálkozik a haladó jogélet új és új követelményeinek a kielégítésére.

Azok az immateriális jogok, melyek egyes törvényeinkben nyertek szabályozást, bizonyos szempontok szerint osztályozhatók is. Ez a felosztás Meszlénytől származik, aki már idézett munkájában az immateriális jogokat általában két nagy csoportra osztja: a./személyi és b./vagyonni materiális jogokra, az utóbbiakat ismét felosztja önálló és nem önálló immateriális jogokra. Magyarázatot a felosztásokhoz fűzni azt hiszem felesleges, mert értelmük a kifejezésükből is kitűnik s egyébként sem fontos, legfeljebb tisztán doktrinár szempontból, mert a személyiség védelméről mindmáig sem egy törvény, vagy egységes szabályozás gondoskodik. Azok az immateriális értékek, javak, vagy személyiségi jogok, amelyek ezideig szabályozva vannak, jogrendszerünkben elszórva találhatók meg, még pedig jórészt a büntető törvénykönyvben és egyes önálló törvényekben.

A Btk. ad oltalmat a következő immateriális javaknak: élet /:278.par.:/, testi épség /:301.par. Kbt. 92.par. s köv. paragrafusok:/, és szex /:314.par.:/, minden embernek joga van ahhoz, hogy az ő életét mindenki más tisztelje, megbecsülje,

elismerje.Életünkbe való jogellenes beavatkozás,tes-ti épségünk és egészségünk elleni támadás,hacsak nem a közérdek,vagy a közegészség magasabb szempont-jából adott közigazgatási rendelkezés folytán szár-maznak,mint jogsértések a sérelmezettnek védelmet provokálnak s a jog meg is adja.Domináló elv az újabb időkig az okozott objektív kár megtérítésének a kötelezettsége volt,legujabban azonban mindinkább szélesebb elismerést nyer az immateriális kárnak az okozott objektív kár megtérítésén felül és attól függetlenül,erkölcsi kár címén adott elégtétel magál-lapítása.Az újabb elv teljesen kiépitve még nincs, de az osztrák-jogi "fájdalom díj"/:OPTK.1325.par.:/ hatása alatt szórványosan előfordul jogunkban.

S z a b a d s á g /:175.,178.,190.,317.,475. paragrafusok:/mindenkinék veleszületett alanyi joga a személyes szabadsághoz való jog.Magánjogunk a sze-mélyes szabdságot ért sérelmet nem vont a szabályo-zása körébe,miként az OPTK.1329.és 1330.paragrafusa, amely elrendeli,hogy az,akit személyes szabadságától megfosztottak visszahelyeztessék szabadságába s ezen felül még teljes elégtételt,erkölcsi kártérítés irán-ti követelést is nyújt a sérelmezettnek.A magyar bün-tető törvénykönyv 198.paragrafusa is állapít meg kártérítést,azonban ez a vagyoni kár s nem forgalmi értékben meg nem becsülhető immateriális érték sé-relmét kárpótolja.

V a l l á s o s é r z ü l e t/:190.par.:/, házjog/:199.,332.,s köv.paragrafusok:/,C s a l á d i á l l á s /:254.par.Kbtk.60.par.:/,a vallásos érzület megsértése,a házjog és családi állás ellen elkövetett jogsérelmek büntetőjogi oltalma mellett sajnos a magánjogi védelem még nincs kiépítve.

J ó h i r n é v/:328.par.:/,s z e m é r e m /:232.s köv.paragrafusok:/,a jó hírnév különösen az egyes hivatásokkal szerzett jó hírnév/:tág fogalom:/ - kevésbé,a szemérem ellen elkövetett sérelem már hathatósabb megtorlást kap,mert a büntető jogi védelem mellett a magánjogi kártérítésnek is helyet ad a szokás és eme erkölcsi kárnak méltányos pénzösszegben való megtérítésében jelentkezik a magánjogi jogvédelem kialakulásának öröndetes jele.

L e v é l t i t o k /:200.,201.,327.paragrafusok:/,a személyiségről folyik egyik igen fontos érdekünk,a levélhez,távirathoz és bizalmas tárgy magánokirathoz való jogunk.A büntető jogi védelem nagyon egyoldalú,mert a címzett által elkövethető sérelmeket - kifecsegs,indiscretio - nem torolja meg s nem vonja az összes ebben a körben elkövethető sérelmeket szabályozás alá.A magánjog pedig agyálta-lában nem védi a levéltitkot.

Egyes önálló törvények a következő személyjogi oltalmat biztosítják:b e c s ü l e t e t 1914: XLI.tc.és 1914:XIV.tc.,előbbi kifejezetten a becsü-

let védelméről,utóbbi a sajtójogról szól,de közvetve a becsületet is védelmezi.Az említett törvényeken kívül védik még a Btk.258-277.paragrafusai is, tehát e személyjogi védelem úgy a magánjogban,mint a büntetőjogban kiterjedt szabályozást nyert.A becsületről szóló 1914:XLI.tc.,valamint a sajtó törvény is/:1914:XV.tc.:/kifejezetten a szabályozás tárgyává teszik az erkölcsi,a nem-vagyoni kár megtérítésének a kötelezettségét s így korszerű,széles alapon nyugvó személyiség - védelmi intézkedéseit nem győzzük eléggé hangsúlyozni.

Hogy a "becsület" elnevezés alatt a személyiségnek,az egyénnek milyen jogositványt kell érteni az az irodalomban még mai napig is vitás.Hokkes Zoltán dr." A festőművészi személyiségének oltalma" című értekezésében - a festőművész becsületéről,hiréről ír - megállapítja,hogy a becsület fogalma meglehetősen határozatlan s a becsületnek egy általánosabb felosztását ismerteti;ezek szerint lenne szubjektív és objektív,belső és külső becsület.Az előbbi nem más mint az egyén belső értéke,amiről a külvilág nem vehet tudomást;az utóbbi volna az érték, amit a társadalom többi tagjai elismernek.Ilyen a jó hirnév,polgári állás,vagy amit Egger a "Kommentar z.schweizerischen Zivilgesetzbuch" című munkájában megnevez,a "geschäftliche Ehre","Berufsehre" is. A

gyakorlat feladat már most megállapítani, hogy mikor van megsértve a becsület s hogy objektív, vagy subjektív sérelem forog-e fenn. Ámbár tárgyi jogszabályaink erről a felosztásról nem tesznek említést s így egyenlőre csak doktrinár fontossággal bír az itt vázolt felosztás.

H i t e l /:1914:XLI.tc. és az 1914:XIV.tc. 24-26 paragrafusai, amelyek a hitelrontást védik:/, a hitel védelmében tulajdonképen közvetett becsületvédelemről beszélhetünk.

A n é v j o g a /:1894:XXXIII.tc., 1894:XXXI.tc. 94.par.:/, c i m e r h a s z n á l a t j o g a /:1883:XVIII.tc. 1-24.par.:/; továbbá e körbe tartozik a c i m b i t o r l á s is /:1879:XL.tc. 45. és 72.par.:/. "A névben benne van az egész személyiség" írja Kolozsváry s az egyén nevéhez való jogát - annál is inkább, mert a személyiségnek jele, jegye, amely megkülönbözteti az egyént minden mástól - a jogrendnek biztosítania kell és oltalmaznia, mert a név sérelme az egyén személyiségének a sérelme is. A névhez való jog körül a vitás kérdések egész sora keletkezett s még ma sincsenek a kérdések mind megoldva. Hogy a név, mint jel honnan származik, arra nézve általános megállapítás, hogy a név nem az ember, az egyéniség fogalmából adódik, hanem ered a társadalmi együttélésből, a szociális jogrendnek egyik alkatele-

me./:Reiner:"A névhez való jog",Rösler:"das sociale Verwaltungsrecht":/.E megállapítás helyes,de nem nyújt direktívát arra nézve,hogy a névhez való jog honnan ered,van-e névhez való jogom mielőtt a szociális jogrend a nevet megadja,vagy nincs és vajjon a személyiségnek,mint a személyjogok absztrakt közép-pontjának abszolút folyománya-e a névhez való jog,vagy nem.Az ingadozó teoriák miatt biztos feleletet a fenti kérdésekre nehéz adni.Ha a személyiséget - a már előbb kifejtett nézetek szerint - a szociális jogrend folyományának tekintjük s a névhez való jogot abszolút személyjognak,ugy nyilvánvalóan a névhez való jog is a szociális jogrendből származik de közvetve a személyiségen keresztül.Következik ez abból is,hogy az abszolút személyjogok a személyiségben koncentrálnak és a névhez való jog is mint abszolút személyjog jelentkezik.Különben sok időt a kérdésnél eltölteni indokolatlan e helyen is,ípen **az** ingadozó teoriák miatt és annál a ténynél fogva is,hogy a mi jogunk a név,a névhez való jog kérdésében még nem foglal el határozott álláspontot s a névhez való jog megsértésének védelmét is ezideig még meglehetősen hízagosan oldotta meg.

A cimbitorlást és a hamis név bemondását büntető 1879:XL.45 és 72.paragrafusa elég gyenge védelmetnyújt/:v.ö.régi jogunk az álarcásokat in-

fámiával sujtotta:/.A címerhasználat védelme analog a név védelmével s azonos szabályok szerint történik az eljárás is,a magánjogi védelem azonban itt is gyenge alapokon nyugszik és főleg a védelem jogosságának elvi elismerése jut kifejezésre,ami márszintén eredmény.

V é d j e g y j o g a /:1896.XXXIII.tc.
41.par.:/,c é g n e k,k e r e s k e d e l m i n é v
n e k a j o g a /:1875:XXXVII.tc.:/a védjegy oltalom az ipar és kereskedelem körében bir jelentőséggel s a védjegy-jog külföldi törvényhozások példájára nálunk is mint magánjogi fogalom nyert elismerést és mint személyjog,sérelem esetére oltalomban részesül.Első ízben az 1892:II.tc.gondoskodott a védjegy oltalmáról,majd a büntető perrendtartásunk 41.paragrafusa ejtett rajta némi módosítást./:23-24 paragrafusok:/A védjegyet érintő újabb törvények még az 1913:XII.tc.,1921:XII.tc.,az 1923.és az 1925.évi törvények.

K é p m á s h o z v a l ó j o g /:1921:
LIV.tc.64.paragrafus:/oltalmáról a legújabb szerzői jogról szóló törvény említett 64.paragrafusa gondoskodik.Elismerést nyer benne a képmáshoz való jog,de a védelem tökéletlenül felel meg céljának.Nem nyújt magánjogi védelmet beleegyezés nélküli képmás készítés által elkövethető sérelem ellen,továbbá csak

a megrendelőt védi, holott a megrendelő nem feltétlenül azonos azzal, akit a kép feltüntet.

S z e r z ő i j o g /:1921:LIV.tc.:/,
s z a b a d a l m i j o g /:1895.XXXVII.tc.1-2 pa-
ragrafusok és 1913:XII.tc.:/. a szerzői jog és a sza-
badalmi jog, amely nem más, mint szerzői jog találmá-
nyokon, szellemi alkotásból folyó jog szellemi művön
/:Bozóky/:erős vitákra adott s ad még ma is alkal-
mat abból a szempontból, hogy a személyiségnek képe-
zi-e integráns részét, vagy pedig valamilyen másféle
jog. Vannak akik tagadják személyiségi jogi voltukat
/:Kohler, Meszlény/: "A festőművész személyiségének
oltalma"/:1916:/című értekezésében Meszlény azt ír-
ja, hogy "a szerzői jog más jog, mint a szerző személyi-
ségi joga, a szerzői jog immateriális jog ugyan, de
nem személyiségi jog". A német gyakorlat elismeri sze-
mélyiségi voltát s a miénk is, amely bizonyos szem-
pontból német hatás alatta áll. Hokkes/:i.m.:/olyan
immateriális javaknak tartja a szerzői és szabadalmi
jogokat, amelyekben az egyén gazdasági személyisége
nyilvánul meg s ettől meg kell különböztetni az
egyén erkölcsi személyiségének megnyilvánulását s
itt utal Fazekas/: "Az eszmei javak jogi oltalma":/
felosztására, amely szerint meg lehet különböztetni
a./erkölcsi és b./szellemi immateriális javakat, az
előbbiekhöz tartozna a jó hírnév, művészi becsület,

stb., az utóbbiakhoz a szerzői jog, majd ugyancsak idézett munkájában leszögezi, hogy a szerzői jog különbözik ugyan a szerzőnek más immateriális jogától, de személyiségi jog. Meszlény is, aki a "Személy-jog és vagyon-jog....." stb. című értekezésében/:1912:/ a személyjogoknak - amelyeket immateriális jogoknak nevez - bizonyos osztályozását adja s a szerzői szabadalmi jogot az önálló vagyoni immateriális jogokhoz sorolja: mintha a fenti felfogás hite volna, bár amint az előbbi idézetekből is kitűnik, későbbi értekezésében ennek mégis ellenkezőjét látszik vallani. A tankönyv írók jórésze/:Kolozsváry, Bozóky, stb.:/ a szerzői és szabadalmi jogot mint olyat, amely személyjog, a személyiség védelmének a körében tárgyalják s kifejezetten leszögezik, hogy a szerzői és szabadalmi jog a gondolkozóképeség, a lelki-világ megnyilvánulásainak a bizonyos külső jelenségekben, határozott alakban, objektivizált eszmének és gondolatnak a kísérő factorai. Az eszme és gondolat az egyéniségnek képezi megfoghatatlan s integráns részét s bizonyos mértékig különös karaktert nyer azáltal, hogy adott esetekben gazdasági érdek is fűződik hozzá.

A szerzői és szabadalmi jog teóriái, mint a fentiekből is kitűnik, annak ellenére, hogy a régebbi törvényeket már újak váltották fel s érdekükben nem-

zetközi szabályok és szervek is jöttek létre:még mai napig is ingadozók./:Berni Nemzetközi Unio, hazánk az 1922:XIII.tc.-ben becikkelyezett szerződéssel lépett be:/.

Az abszolút személyi jogokhoz kell sorolnunk még a b i z o n y o s á l l a p o t b ó l f o l y ó j o g o k a t , amelyek a személynek bizonyos sajátyszerű jogállást biztosítanak/:status jogok:/,mint pl.a jog- és cselekvési képességet meghatározó természetes állapotok,vagy valamely társadalmi osztályhoz,vallásfelekezethez,államhoz,községhez,testülethez való tartozandóság.E felsorolt körülményekből folyó jogok létezését többen kétségbe vonják,de ennek bizonyítása,valamint az ellenkezőnek az állítása is ép oly labilis alapokon nyugszik,miként a személyiség fogalmából kialakult pro-contra vélemények.Oltalmukat a jogrend kifejezetten nem is biztosítja,legfeljebb csak közvetve,viszonylagosan.

A személyiségben továbbá kétségtelenül bennfoglaltatik az a jog is,hogy ugy szellemi,mint testi képességeinket a tárgyi jog keretein belül érvényesíthessük,vagyis az é r v é n y e s ü l é s j o g a .Ennek az oltalmáról is közvetve gondoskodik a jogrend s a mai modern jogok szelleméből is az egyén érvényesülési lehetőségeinek viszonylagos vé-

delme feltétlenül kikövetkeztethető./:Tisztességtelen verseny elleni tilalom:/1923:V.tc./egyedárusítási jog védelme stb./.

A személyiség védelme körébe első jogositványok között szokták még a h o l t t e s t h e z v a l ó j o g-ot említeni.Nagyon érdekes jogi problémák rejtőznek a holttesthez való jog kérdésében, annál is inkább,mert a holttest nem olyan dolog,- mert dolog és nem személy- mint a többi,gazdasági célokat szolgáló dolgok.

Az egyén halálával a holttest az ember természetes és vallási érzelmekből fakadó felfogása szerint semmilyen célra nem fordítható,hanem egyedüli rendeltetése,hogy eltakaríttassék.Ez a hozzátartozók részéről felmerülő érdek a jogrendekben már szabállyá is vált,ha nem is kifejezetten,de szokás útján.Miután ez közérdekű szabály,elsősorban a közjogba tartozik,de a magánjogba is,mert magánérdekek is figyelembe jönnek./:hozzátartozók és az elhunyt személyiségének a jövőendő sorsára vonatkozólag birt érdek:/ .Ezek az érdekek,ahogy a mai jogfejlődés megállapítja,immateriális,vagy személyiségi érdek,/:kegyeleti érdek:/s hogy kétség ne merüljön fel - állapítja meg E.Zittelmann"A holttesten való jog" című értekezésében - "itt nem annak a személyiségi jognak a folytatódásáról van szó,amely

az élő ember saját testére vonatkozik. Ez a halállal megszűnt; hanem szó van a legközelebbi érdekeltek saját személyiségi jogáról. "A mi jogunk eme érdekek védelmét még nem szabályozta olyan kimerítően s a jövő feladata e jogositványok intézményes védelmének a kiépítése.

IV.

Végigfutottunk azokon az etikai értékeken, amelyek a személyiség fogalmából sugárzanak ki s a jogalanynak, az egyéniségnek megfoghatatlan, de integráns részeit képezi. Meggyőződünk arról, hogy a személyiség védelmének a kérdése, de maga a személyiség fogalma és az egyes személyjogi jogositványok is, még mindig méhükben hordják a problemszerűség csiráit s még mindig számtalan jogvitára adnak alkalmat. De meggyőződünk arról is, hogy azok a törekvések, amelyek az újabb jogélet történeti rendjén a rideg anyagiasság levetkőzésével az eszmei javaknak mind szélesebb és szélesebb alapokon nyugvó védelmi rendszert akarnak biztosítani. Helyes gondolati felismerése rejtőzik e törekvések mögött olyan elsőrangú kulturszükségletnek, amelyet az újabb időkig az emberi társadalmak sajnálatosan nélkülöztek.

Annak a ténynek a leszögezéséről van szó, hogy az eszmei javak az emberi életben a történelem egész folyamán keresztül mindig elsőbbséggel

birtak, mint az anyagi javak, amelyek fontosságukat az észnek köszönhatték mindenkor s amíg az eszmei javak az egész társadalomnak, az egész emberiségnek közkincsévé váltak, addig az anyagiak kétségtelenül csak egyeseket szolgálnak és elenyészhetnek idő múlásával, de az etikai jó, a szellemi érték, az örökkévalóságnak is szolgál.

Ujabb jogalkotásunk örvendetesen halad azon az uton, amely elvezet a személyjogok védelmének intézményes kiépítéséhez és amely kivezet abból a kezdetleges állapotból, amelyben az anyag imádata és védelme mellett az eszme, a gondolat, s az egyén minden immateriális java a sérelemnek, védetlenség veszélyének van kitéve. Hogy jogéletünk fejlődése mennyire helyes uton halad, bizonyítja fobrásainknak az a fel fogása, amely elismeri és kidomborítja az elvet, hogy a személyiségi jog megsértése a nem-vagyoni kár megtérítésére irányuló kötelmet szüli. Szabad legyen többek közt csak az 1921:XL.tc.17. és 30. paragrafusaira, valamint az ennél tíz évvel idősebb Pp.271. paragrafusára hivatkoznom. Ezek nagy jelentőségű tények s igazolják, hogy magánjogi rendszerünk ha nem is teljesen egységesen, de - felismerve a tárgyalt kérdés ériási horderejét: a fejlett jogok nivójára emelkedett.

Hogy ezt elérhessük, szükség volt arra a

fokozott törekvésre és igyekezetre, amely jogéletünket a kulturélet vívmányaival szemben mindig jellemezte és amely szociális szelleméből önként következett, mert egy ország, egy nép, kulturális és szociális előrehaladottságának legpregnánscabb igazolása csak az a tény lehet, hogy erkölcsi értékeit úgy társadalmi, mint jogi szempontból megbecsüli, értékeli és feltétlen oltalomban részesíti.

Forrásművek.

Kolozsváry E.:Magánjog 1930

Podor A.Magyar magánjog,I.kötet.

Meszlény:tanulmányok,1901

Meszlény : A személyiség védelme a polgári törvénykönyv
vezetében.1903.

Meszlény A.A személyjog és vagyonjog az új polgári perre-⁴
tarásban.1912.

Meszlény A.A festő művészi személyiségének oltalma.

Jgt.Közl.1916.évf.40.sz.

Fazekas O.Az eszmei javak jogi oltalma,1914.

Almási A.Nem vagyoni kár megtérítése.Jgt.Közl.1926.évf.7.

Almási A.A háború hatása a magánjogra,1917.

Menger I.Das bürgerliche Recht und die besitzlose
Volksklassen.

Cohn:Neue Rechtsgüter,1912

Balázs P.Rádió szerzői jog,sajtójog.1927

Hokkusz :A festő művészi személyiségének oltalma.

Zittelmann:E.:A holttesten való jog/Dr.Ujlaki József for-
tása.

Lévý B.: A magyar szabadalmi jog rendszere.1898.

Camil Negrea:Drept civil local

Hamangiu :Drept civil roman.

I.C.Catuneanu:Drept roman.

Sofronie:G.Drept international public.

Magyar büntetőtörvénykönyv.

Magyar polgári perrendtartás.

Osztrák polgári törvénykönyv.

A magyar magánjogi törvénykönyv három tervezete.

Román magán és büntető törvénykönyvek.

T a r t a l o m .

Oldal:

I.Bevezető:a személyiség fogalma,tartalma, .megszerzése,megszűnése és jogi strukturája általában.....	1.
II.A személyiség védelme kialakulásának rö- vid történeti áttekintése.....	13.
III.A személyiség védelme,mint az egyén im- materiális javainak oltalma;nem- vagyonni érdekek és bizonyos külső jelenségekben,határozott alakban megnyilvánuló eszmei javak magán- jogi védelme.....	18.
IV.A személyiség védelmének szociális jelen- tősége:befejező.....	31.
Forrásművek.....	34.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
13464 1453 gyarapodási napló-sám